

ȚĂRĂNISMUL - VARIANTĂ A STÂNGII

După 1918, granițele etno-politice ale României au devenit în același timp și granițe ale unei noi unități economice naționale, în condițiile în care potențialul economic al Vechiului Regat era substanțial depășit. Totodată, din punctul de vedere al populației se constată o creștere, recensământul efectuat în anul 1930 consemnând o populație de 18.052.900 locuitori din care 54% o reprezenta populația activă.¹

Trebuie însă precizat faptul că aproximativ 78-80% din numărul total al locuitorilor era reprezentat de către lumea rurală.² De altfel, față de România antebelică, ponderea populației țărănești înregistrase chiar o ușoară creștere.³ De aici, imaginea-tip, cultivată cu obstinație de unii oameni politici, potrivit căroră, destinul României se identifica în mod aproape fatal cu acela al unei țări "eminamente agrare."⁴

Era, fără îndoială, o viziune pesimistă, rămasă tributară canoanelor secolului al XIX-lea, o viziune în care universul satului trebuia să fie neapărat bucolic iar locuitorii săi - o masă pitorească având un rol mai degrabă decorativ. O întreagă literatură a cultivat de altfel opoziția dintre sat și oraș, fixând coordonatele "fricii" originare a țăranului față de "Capitala care ucide" (ca să-l parafrăzăm pe Cezar Petrescu).⁵

În consecință, problema structurării lumii țărănești în cadrele unor centre de decizie politică părea multora o utopie. Cu toate acestea, seismul socio-istoric reprezentat de către primul război mondial a impus o revizuire a analizelor și a "distribuției" politice.

O generație tânără care cunoscuse "botezul focului" în marile bătălii ale reîntregirii, o generație în marea ei majoritate provenind din lumea satelor se dorea mai activă politic și începea să respingă acel pasivism anistoric considerat uneori o calitate a românului.⁶

Fenomenul este propriu întregului spațiu european și unii publiciști ca de pildă Nichifor Crainic, nu ezitau să-l considere drept o "revoltă împotriva mașinismului tehnologizant dătător de pervertire morală."⁷ Ideea organizării politice a țăranimii cunoaște o răspândire importantă mai ales în cadrul tinerelor state din estul continentului nostru, ea identificându-se în mare măsură cu o legitimare în plan practic al triumfului principiului național.⁸

În ceea ce privește spațiul românesc, un C.Dobrescu-Argeș întemeiase încă din anul 1895 o "Partidă Țărănească", anihilată după numai patru ani de ostilitatea autorităților liberale și ulterior conservatoare.⁹

¹ *Enciclopedia României*, vol.III, București, 1939, p.133-134.

² Gh.Dobre, *Nivelul și structura economică a țării în anii 1918-1921*, în *Progresul economic al României, 1877-1977*, București, 1977, p.220.

³ *Enciclopedia României*, vol.III, București, 1939, p.45.

⁴ Ion Bulei, *Sistemul politic al României Moderne, Partidul Conservator*, București, 1987, passim.

⁵ Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*, București, 1930, passim.

⁶ Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc*, București, 1937, passim.

⁷ Nichifor Crainic tratează pe larg fenomenul în eseu *Puncte cardinale în haos*, București, 1936.

⁸ Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*, Madrid, 1963, vol.II, p.39.

⁹ Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947) Studiu critic privind istoria P.N.Ț.*, București,

Acum, contextul istoric permitea impunerea unui punct de vedere nou, acela al țărânimii și inițiativa va veni în principal din partea reprezentanților intelectualității rurale (învățători, preoți) cu un orizont cultural și cu o experiență a războiului capabilă a le radicaliza principiile și în mod firesc, modul de acțiune.¹⁰

Totul convergea către aceasta: apelul Regalității în favoarea împrumutării acelor care munciau de -atâta vreme pământul țării; tendințele revoluționare din ce în ce mai acute care bulversau echilibrele interne ale statelor Europei (interesantă în acest sens aserțiunea lui Take Ionescu privind fenomenul "cascadei tronurilor") și nu în ultimul rând noul regim politic din Rusia, seducător inițial prin declarațiile sale oficiale vis á vis de defavorizării Europei.¹¹

Așa cum plastic și pertinent observa Nicolae Iorga problema înființării Partidului Țărănesc s-a pus într-un cadru nou, "izbind în mucavaua aurită a edificiului nostru politic, a năruit și pulverizat scoțând la iveală energii noi."¹²

Analizii vremii au avut suficient spirit de pătrundere pentru a realiza faptul că modificările mental-politice se conexasu cu aspecte economice evidente. Astfel, G. Ionescu-Sisești nota printre altele: "Fenomenul distrugerii marii proprietăți și lărgirea celei mici, a luat în orientul și centrul Europei un caracter cataclismatic tocmai din pricina anomaliilor pe care regimul agrar din această parte a lumii le înfățișa în raport cu situația normală."¹³

Fără îndoială, dorința emancipării sociale a țărânimii a fost o constantă a orientărilor tuturor diriguitorilor de după 1907, cu deosebirea că modul, ritmul și radicalitatea împlinirii acesteia erau gândite în variante diverse.¹⁴ Pentru prima dată însă, asistăm la o propunere politică programatică aparținând unor reprezentanți din chiar interiorul lumii satelor, buni cunoscători ai realităților acesteia.

Cadrele coordonatoare sunt în majoritatea lor reprezentanți ai micii burghezii, viitoarea "clasă de mijloc" atât de precar reprezentată totuși în vechea Românie.

Acest aspect nu trebuie considerat drept o ilustrare a incapacității politice creatoare a țărânimii. În fond, nu puteau exista pretenții de conceptualizare când marea majoritate a acesteia era analfabetă.

Interesează în primul rând subiectul revendicărilor politice și modul în care interesele acestei lumi sunt prezentate și impuse oficialităților.

Limbajul declarațiilor tânărului partid este unul curajos, pe alocuri stângaci -în ceea ce privește formulările tipologice, dar să nu oitem faptul că experiența sa politică era practic nulă. "Partidul țăărănesc este necesar, printre altele, ca mijloc de a feri țărănimea pe de o parte de bolșevism, pe de alta de soarta de zestre guvernamentală ce vor să-i păstreze partidele boierești."¹⁵ Ostilitatea sa împotriva formațiunilor politice aflate de mai multă vreme la guvernare era în fond, o reacție tipică raporturilor democratice dintre Opoziție și Putere.

Mai mult decât atât, așa cum observa unul dintre ideologii de marcă ai țărănismului - Virgil Madgearu, "în toate țările rurale, democrația își găsește expresia în partidele țărănești."¹⁶ Preocupările privind aprofundarea programatică a acestei democrații de sorginte rurală au fost numeroase, dar în ceea ce privește coerența argumentărilor puțini teoreticieni au putut oferi clare repere. Unii însă, constituie exemple notabile în acest sens.

¹⁰ Idem, *Din viața politică a României Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926)*, București, 1975, p.76-79.

¹¹ Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, București, 1991, p.70.

¹² "Neamul românesc", nr.126 din 17 iunie 1919.

¹³ G.Ionescu-Sisești, *Problema agrară și producțiunea*, București, 1925, p.5.

¹⁴ D.Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, 1975(vezi pe larg).

¹⁵ "Izbânda", nr.43 din 11 decembrie 1918.

¹⁶ V.Madgearu, *Doctrina țărănistă*, București, 1923, p.40-41.
<https://biblioteca-digitala.ro>

Astfel, Constantin Stere -adevărat spirit enciclopedic, cu o experiență de viață impresionantă, considera că tipologia însăși a statului român trebuia să păstreze coordonatele ruralității nu într-un sens paseist, ci pornindu-se de la organizarea întregii gospodării naționale pe principiile societăților cooperative.¹⁷

Astfel, conchidea Constantin Stere se realiza o sinteză benefică între avantajele micii proprietăți și avantajele tehnice, accesibile inițial doar marii proprietăți.¹⁸ Deși admitea faptul că doctrina marxistă nu poate fi radiată din istoria gândirii umane, Constantin Stere o respingea totuși în cazul României, considerând-o incompatibilă cu realitățile noastre.

Teoretician al orientării socio-culturale poporaniste (pe care Ștefan Zeletin, de pildă, o considera utopică pentru România și inconsistentă sub aspectul argumentației)¹⁹ Constantin Stere gândea la o democrație în sens țărănesc, cu accente de stânga, radicale, dar înscriindu-se în sensul unei legalități compatibile cu democrația parlamentară.

Originalitatea lui Constantin Stere rezidă mai degrabă în disponibilitățile personalității sale intelectuale care a comprimat (în opinia lui Mihail Manoilescu) "drama întregii intelectualități basarabene: lupta între năzuința națională și cea socială."²⁰ Pentru Constantin Stere modelul democratic țărănesc pe care îl propunea avea evidente influențe narodniciste (ecouri ale experienței sale de fost supus al Imperiului țarist) și în consecință, în ciuda eforturilor sale de a-l asocia ideii naționale, o identificare totală nu s-a putut realiza niciodată.

Deși respins marxismul ca fundament ideologic al concepției sale, Constantin Stere a utilizat în chip paradoxal unele elemente ale acestei doctrine chiar prin intermediul schematizării sale de tip narodnic. Același Mihail Manoilescu observa că: "dacă socialul ar fi fost reprezentat prin narodnicismul sentimental, împăcarea lui cu naționalismul ar fi fost mai ușoară, pe când cu marxismul fără țară, împăcarea nu s-a putut face niciodată."²¹

Oarecum prea tranșant, punctul de vedere al lui Mihail Manoilescu reflectă într-o anumită măsură modul de receptare al concepției de "democrație țărănească" profesată de Constantin Stere. Ideologii țărănismului au căutat să precizeze faptul că deși aflat pe pozițiile luptei de clasă Partidul țărănesc nu înțelege să-și extermini adversarii ideologici, delimitându-se astfel net de tactica extremei stângi.

Se urmărea predominanța clasei țărănești, celelalte clase sociale urmând a fi înglobate în "rândurile categoriilor productive și făcându-le astfel socialmente utile."²²

Viziunea adoptată era în fond, una organică, ideea unității națiunii identificându-se cu tema colaborării tuturor structurilor sociale în sens economic, dar și etic.²³

Tema justiției sociale nu presupunea (în cazul ideologilor țărănismului) o rezolvare de un radicalism absolut (ca la teoreticienii marxismului "extrem") nici schimbarea tipologiei societății (incluzând forma de guvernământ) ci se dorea o reformare graduală a unor mentalități politice mai ales, insistându-se asupra eliminării discrepanțelor financiare dintre clasele sociale.

Partidul țărănesc, nota o gazetă a vremii "nu urmărește distrugerea celorlalte clase, în afară de distrugerea oligarhiei ca clasă și a marilor proprietari ca clasă parazită."²⁴

Unul din fondatorii partidului țărănesc, învățătorul Ion Mihalache era convins că din punct de vedere istoric, clasele sociale nu vor dispărea niciodată și opina că lupta de clasă în vi-

¹⁷ Z.Ornea, *Viața lui Constantin Stere*, vol.I, București, 1989, p.437-438.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ștefan Zeletin, *Burghezia română Originea și rolul ei istoric*, București, 1991, p.269.

²⁰ Mihail Manoilescu, *Tragica predestinare a geniului moldovenesc*, Iași, 1993, p.130.

²¹ *Ibidem*.

²² P.P.Suciu, *Pentru țărănism*, București, 1926, p.80-83.

²³ "Patria", nr.165 din 1 august 1920.

²⁴ "Vreme nouă", nr.15 din 5 mai 1919.
<https://biblioteca-digitala.ro> www.muzeul-moldova.ro

ziunea Partidului său viza stabilirea unui echilibru normal între clasele componente ale societății, înțelese ca organe naturale.²⁵

La rândul său, G.Bogdan-Duică scria: "Vrem un stat țărănesc ideal, clădit pe principiul echilibrului social dar nu rupând brusc echilibrul de azi, căci asta ar însemna revoluție și noi nu vrem revoluție, ci schimbarea treptată, pas cu pas²⁶. Credincios ideii apărării stabilității interne a României, Partidul Țărănesc și mai apoi cel național-țărănesc pleda împotriva folosirii violenței în scopul cuceririi puterii politice optând conceptual doar pentru "revoluțiile pașnice."²⁷ În acest sens, deși inițial adept al unei apropieri doctrinare față de socialism, țărănismul (sub influența evidentă a realităților crude din Rusia Sovietică) s-a delimitat net față de acesta.

Virgil Madgearu -de pildă, considera că rostul Partidului Țărănesc este în primul rând acela de a feri țărănimea "ca aceasta să nu mai fie un aluat în mâinile unei eventuale încercări de dictatură militară."²⁸ Interesant este faptul că înșiși țărăniștii fuseseră acuzați o vreme de influențe bolșevice și de intenții anarhice, vizând chiar destabilizarea internă a statului român.Epitetele ca "vânduți străinilor" sau "jidoviți" intrau la un moment dat în uzul curent al deteriorării unui mod de a dialoga cu adversarul politic.²⁹

Era de fapt, reflexul unor antipatii venite din partea celor aflați la guvernare (indiferent de titulatura lor politică) incapabili adesea să nuănteze afirmații sau acțiuni.Characterul oficial, acceptarea legalității de manifestare, treceau aproape neobservate, în schimb unele accente mai radicale ale discursurilor programatice erau interpretate de către oficialități aproape catastrofic.

Fără îndoială că, victoria extremei-stângi în spațiul rus a determinat o obsesie și un automatism al respingerii însuși conceptului de "stânga" în general.

Liberalii în special, confrunțați cu erodarea firească a popularității oricărui partid aflat mai mult timp la guvernare (chiar dacă de numele său se leagă realizări politice de prestigiu) au reacționat dur la "noua alternativă" țărănistă.

Semnificative, în acest sens, au fost obstrucționările lor față de anteproiectul noii Constituții a României conceput de către Constantin Stere și reprezentând punctul de vedere al Partidului Țărănesc.Așa cum observa la vremea respectivă Grigore Gafencu, acest document era o remarcabilă încercare de a teoretiza în formule sociologice concepția țărănistă despre rolul muncii precum și armonizarea intereselor mișcării țărăniste cu cele ale muncitorimii, atât pe plan intern cât și internațional.³⁰

Sarcina de a clădi o nouă ordine mondială și socială se arăta în anteproiect, "revine claselor muncitoare care, după război, întruchipau interesele generale ale națiunii."³¹ Permanaenta conexiune cu imaginea de stat național unitar român -constantă a doctrinarilor țărănismului, nu reprezenta (se pare) un argument suficient pentru oficialitățile vremii, înclinate mai degrabă să privească suspicios motivațiile și evoluția politică a Partidului Țărănesc.

Din punct de vedere tactic, deși radicalismul țărăniștilor va fi ulterior moderat de către influența "naționalilor" conduși de către Iuliu Maniu (cu care Partidul Țărănesc va fuziona în anul 1926) totuși, ideile-cheie, tipic de stânga privind protecția socială și asigurarea unei egalizări a șanselor cetățenilor se vor menține.

Astfel, problema șomajului, bunăoară, va reprezenta o preocupare importantă a doctri-

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ "Aurora", nr.26 din 23 noiembrie 1921.

²⁷ "Patria" nr.145 din 6 august 1919.

²⁸ "Țara nouă" nr.17 din 26 octombrie 1919.

²⁹ "Cuvântul Țărănimii", Cernăuți, din 16 mai 1926.

³⁰ "Revista Vremii", an II, nr.22 din 12 noiembrie 1922, p.8.

³¹ * * * *Anteproiect de Constituție întocmit de secția de studii a Partidului Țărănesc cu o expunere de motive de Constantin Stere*, București, 1922, p.27.
<https://biblioteca-digitala.ro>
www.muzeul-moldova.ro

narilor Partidului Național Țărănesc³² și chiar în condițiile dificile ale guvernării acestui partid (condiții influențate de efectele marii crize economice mondiale) s-a încercat ocrotirea lucrătorilor în sensul evitării pe cât posibil a deciziilor arbitrare ale patronilor privind concedierea acestora (Legea contractelor de muncă din 1929 este semnificativă în acest sens, ea fiind una dintre cele mai avansate și mai democratice măsuri de acest gen din Europa și chiar din lume).³³

Desigur, mișcările sociale ale deceniului al treilea au erodat popularitatea Partidului Național Țărănesc, dar chiar și numai prin legea contractelor de muncă, prin normalizarea raporturilor dintre patroni și muncitori se urmărea în fapt prevenirea tensiunilor sociale care, amplificate și influențate de diverse psihoze cu substrat ideologic ar fi condus în fond la periclitarea stabilității interne a statului român.

Ca o paranteză, între anii 1929-1931 bunăoară, au fost repartizați centrelor de șomaj și caselor sindicale (prin intermediul ministerului de resort) 34,1 milioane lei.³⁴

Făcând acest bilanț al primilor doi ani de guvernare național-țărănistă (desigur, cu unele exagerări inerente subiectivității politice) Virgil Madgearu (pe atunci -ministru al agriculturii și domeniilor) considera că principala realizare a guvernării rezida în "echilibrarea pe anul 1929 a bugetului, cu toate că se prevăzuse de economiștii opoziției un deficit de 4 până la 5 miliarde."³⁵ Referindu-se la dificultățile agriculturii românești în general, același doctrinar țărănist consemna: "Am făcut o reformă agrară radicală distribuind 6 milioane hectare pământ fără ca să luăm nici un fel de măsură pentru a procura capital ieftin și îndrumare agricolă gospodăriilor nou create care a doua zi trebuiau să se transforme în noi unități de producție. Am făcut această reformă într-un mediu creat de politica economică industrialistă a vechiului Regat, care a fost transpusă tale quale după război în viața României întregite, o politică în care prețurile fabricatelor consumate de populația rurală, deveneau din ce în ce mai sporite prin urcarea din ce în ce mai mult a tarifelor vamale."³⁶

Se surprind, fără îndoială, critici indirecte vizând guvernarea liberală, dar, pe alocuri, unele afirmații par prea tranșante: "Reforma agrară și votul universal sunt reforme ale războiului, nu ale P.N.L."³⁷

Pe ansamblu impactul politic reprezentat de către Partidul Național Țărănesc a fost receptat chiar și de către comuniști drept o expresie a unei veritabile democrații burgheze.

În acest sens (și avem aici în vedere anii ascensiunii fenomenului politic de "dreapta") reprezentanții minusculei Partid comunist din România au căutat să "graviteze" electoral către acesta, între anii 1935-1937 desfășurând larg lozinca: "Front popular în frunte cu P.N.Ț."³⁸ (Desigur, avem în vedere nu o unanimitate de păreri "pro"-țărăniste, dar curentul tactic impus comuniștilor era cel descris anterior).

Cu toate acestea, o reciprocitate nu a existat, doctrina național-țărănistă respingând în mod clar extremismele.

Așa cum arăta într-un interviu Alexandru Vaida-Voievod, fost prim-ministru al României, "am permis discuții și desfășurarea propagandei comuniste atâta timp cât s-a limitat la teorii. Când însă am văzut că se caută a se submina existența statului, prin experiențe care nu au

³² N.Ghiulea, *Organizarea statului*, București, 1935, p.191-193.

³³ Emilian Bold, *Consolidarea unității statale românești - măsuri legislative, economice, politice, sociale*, Iași, 1987 (pe larg).

³⁴ G.Strat, *Structura economică a societății românești de astăzi*, Craiova, 1931, p.76.

³⁵ V.Madgearu, *Doi ani de guvernare*, București, 1931, p.22.

³⁶ *Ibidem*, p.15.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ I. Pătrășcanu, *Texte social-politice (1921-1938)*, București, 1975, p. 265-270.

reușit nici măcar în țara vecină unde s-au născut, atunci am trebuit să intervenim drastic."³⁹

La rândul său, Iuliu Maniu, observa: "(...) Nu accept însă metodele comunismului, sunt contra nu numai a lor ci și a social-democrației căci eu sunt numai naționalist."

Dar, într-un sistem naționalist-democrat, pentru care militez eu, se poate colabora cu social-democrații și chiar cu comuniștii. Trebuie însă recunoscut că și în mișcarea legionară sunt elemente cinstite."⁴⁰

Ca o caracteristică a sa, țărănismul, de la radicalitatea originală a unor reprezentanți ca Ion Mihalache sau Constantin Stere continuând cu Constantin Garoflid⁴¹ și până la tipologia moderată reprezentată de Iuliu Maniu s-a distins prin cultul față de țară și ideea dinastică pe care le-a identificat cu apărarea principiului de suveranitate națională, fără a abdica totuși de la principiile sale doctrinare esențiale.

³⁹ "Dreptatea", din 23 februarie 1933.

⁴⁰ * * * *Istoria Partidului Național Țărănesc, documente*, București, 1994, p.187-188.

⁴¹ Constantin Garoflid, *Către agricultori în "Agricultorul" din aprilie 1929.*
<https://biblioteca-digitala.ro>